12094

JULI VALLMITJANA

ELS ZIN-CALÓS

(ELS GITANOS)

SEGONA EDICIÓ

BARCELONA
A. ARTÍS, IMPRESSOR : CARRER D'EN BALMES, 54
1912

3

ELS ZIN-CALÓS
(ELS GITANOS)

JULI VALLMITJANA

ELS ZIN-CALÓS

(ELS GITANOS)

BARCELONA
A. ARTÍS, IMPRESSOR : CARRER D'EN BALMES, 54
1912

Ningú pot traduir ni reimprimir aquesta obra sense permís de l'autor : La *Sociedad de Autores Españoles* està encarregada de la cobrança dels drets de representació : Queda fet el dipòsit que marca la llei

Als seus amics en SALVADOR VILAREGUT i en FELIU GRIERA

L'Autor

PERSONATGES

El Cigaleta
El Saloma
El Bordet
El Tapat
El Patracs
El Batu (pare del Cigaleta)
La Xivet
La Dadatta
La Falaga
Veína primera
Veína segona
Veína tercera

Nois i noies i molts gitanos

L'acció's desenrotlla en la barriada d'Hostafrancs.

Aquesta obra va representar-se per primera vegada a Barcelona en el teatre Principal, el vespre del 16 de Janer de 1911, segons l'adjunt repartiment: *El Cigaleta,* Sr. Ortín; *El Saloma,* Sr. Guitart; *El Bordet,* Sr. Galceran; *El Tapat,* Sr. Sirvent; *El Patracs,* Sr. Daroqui; *El Batu,* Sr. Capdevila (fill); *La Xivet,* Sra. Xirgu; *La Dadatta,* Sra. Morera; *La Falaga,* Srta. Roldán; *Veïna primera,* Srta. Soto; *Veïna segona,* Srta. Ferrándiz; *Veïna tercera,* Srta. Pujol.

Director artístic: D. Enric Guitart

677451

ACTE ÚNIC

(*L'escena es l'interior d'una barraca ben construida. Tots els personatges van vestits segons els gitanos catalans de l'època present. No obstant, el Cigaleta, el Bordet, el Patracs i el Batu, serà millor que portin americana, pera demostrar que són d'una casta diferenta dels demés. Les dònes, per un igual.*)

ESCENA PRIMERA

EL BORDET I EL CIGALETA

(*El Cigaleta amb un vidre està rascant un bastó. Pausa.*)

EL BORDET (*des de la porta del carrer*)

Què hi ha, Cigaleta?

EL CIGALETA

Mira, m'estic arreglant el gaiatu.

EL BORDET

I els teus batus, ont són?

EL CIGALETA

La mare es a la plaça a dir bones-ventures.

EL BORDET

Valdría més que vengués. Els de la vostra familia sempre fareu el mateix.

EL CIGALETA

Ai! Bordet, que'ls de ma familia són ben castiços; no n'hi tenim d'entrevessats com vosaltres.

EL BORDET

No diguis. Deu et dongui una bona mort, que prou cameles a la moceta del Saloma.

EL CIGALETA

Ai! que es la més barbi del Pla.

EL BORDET

Com a guapesa, ua; però, mau... que es una xiví que... mau. Mutxel, que ve el Saloma.

ESCENA II

ELS MATEIXOS, MÉS EL SALOMA I EL TAPAT

(*El Saloma i el Tapat entren, bo i enraonant, per la porta del carrer.*)

EL CIGALETA (*intrigat i amb súplica*)

Garibela això de la moça: Ai! quin neguit, Bordet!...

EL SALOMA

(*indiferent als que hi ha a l'escena, parla amb el Tapat*)

Parla molt, i, total, res. No s'hi pot fer cap negoci amb el Patracs.

EL BORDET

(*que no ha contestat res al Cigaleta, i per distreure la resposta*)

Què teniu, Saloma?

EL SALOMA

Ai, mareta! Que hi hagi homens amb tant mala ba! Ja me'l veia aquí a casa; amb les mans del davant semblava que'm deia: «Saloma, vull venir.» Maleida siga la seva...

EL CIGALETA

Ai, l'home, no maleiu la raça, que us podría venir un càstic de part del benc.

EL SALOMA

El càstic ja me l'ha enviat el dimoni, fent-me escoltar el Patracs: un cavallet de vuit pams, més salau que una noia de quinze anys! Ai, la mare, quina bestioleta més hermosa! Ja teníem la corriola feta, quan se presenta el Patracs, amb una fortor de panyalí que fins el Tapat la sentía. El busnó ja estava a punt d'adinyar-nos el cavall. Ell, el Patracs, que així's pugui veure escaldat de vuit bandes, creient-se que nosaltres veníem el cavallet, comença a dir que era tant baril, que se'n podríen treure nou unces... Ai! Quan el busnó va sentir allò de les nou unces, tot era mirar-se el cavallet! Mala fi fassi ell i tots els seus!

EL CIGALETA

Ai, Saloma! Quina mala atxip teniu els de la vostra familia!

EL BORDET

Es que no n'hi ha per menos. Ai, quina gentota! Aont se fiquen ells tot s'esguerra.

EL SALOMA

Si aquest ho ha sentit... Oi; Tapat?

EL TAPAT (*es sord*)

Ah, sí. Que no anem a jalâ?

EL CIGALETA

Ai, l'home! Els nostres no ho han fet mai de preguntar a un sord si havía sentit una cosa.

EL SALOMA

Pel negoci no ho es mai de sord, el Tapat!

EL BORDET

Ja farem la revenja! Us juro, Saloma, que d'ençà que tenim aquesta gent per aquí, tot va malament. No més se senten a dir que desgracies. I es que donen molt mal. Saben tant de bruixería, que... Ai! em fan més por que'l dimoni.

EL CIGALETA

Ai, no! Per la salut dels meus morts, que no hi ha gent com la nostra!

EL SALOMA

Si us treuen de tot arreu. Si enlloc us volen. Sempre haveu de fugir.

EL BORDET

No més saben de cantar, això sí; cada un d'ells es un rossinyol!

EL CIGALETA

Que no'ns volen? Nosaltres som els que fugim. No corrent món s'encomana la miseria, com a vosaltres, que aviat no sabreu de qui veniu.

EL TAPAT

Saloma, que no jalem?

EL SALOMA

Ai, quina gana habilles!

EL TAPAT

Desseguida?

EL SALOMA (*a l'orella del Tapat*)

Ara vindran les dònes.

EL BORDET

Sí, que ja es tard. Jo m'atxalo cap a la quer, perquè si ella no ha portat res no sé pas de què jalarem.

EL SALOMA

El mateix te dic. Maleit siga aquell Patracs!...

EL BORDET

M'atxalo!

EL SALOMA

Veies si trobes algun xuquelet. Pregunta-ho al Buturutus, perquè be haurem d'anar al Pla.

EL TAPAT

Be, que anem a jalâ?

EL SALOMA

Calla! Aixís te tornessis sord de la boca!

EL BORDET (*sortint*)

Salut!

EL SALOMA

Adeu, noi, adeu. Si veus an aquelles, digue-ls que vinguin desseguida.

ESCENA III

ELS MATEIXOS MENYS EL BORDET

EL CIGALETA

Perquè hi aneu tant amb el Tapat, essent tant sord? No sé com vos l'endueu, a fer negoci.

EL SALOMA

Perquè es un home que té un cop d'ull pel bestiar que no hi ha cap menescal que'l guanyi. Ah, si ell tingués lletra!...

EL CIGALETA

Què'n faría de la lletra? La vista es el tot, d'aquestes coses. El meu pare sí, que té una llambre-

gada, que tapat d'ulls sab trobar qualsevol mal: que de mitja hora lluny ja veu si la bestia té una sobrecanya. D'això'n dic pupila. I de remeis, ni cap metge de persones ne sab tants.

EL SALOMA

Ja sento la dòna com baladreja amb la moça.

ESCENA IV

ELS MATEIXOS, MÉS LA DADATTA I LA XIVET

LA DADATTA (*a la Xivet*)

Mira que'm faras patir del fetge!

LA XIVET (*acalorada*)

Ai, mareta! Anar amb vos pel món ja es una bona pena!

EL SALOMA

Si no pot fer-hi més! No callarà ni quan sigui mulé.

LA DADATTA

No callaré! No callaré! El dia que jo calli, de què jalareu? Mala negada fassin la gent! Les coses s'han d'enraonar! Es que aquesta barjaula'm

fa fugir de fogó! Tinc la busní cujabada, que ja m'adinyava les tres peles, i ella me l'ha esverada. No cridis, no renyis. Calla, encara; dona-m una maledicció! Ja callaré, ja. Ja callaré!

EL SALOMA (*al Cigaleta*)

Què't sembla? La deixo enraonar?

EL CIGALETA

Ai, per mos mulés; la dòna, quina atxip habilla!

LA DADATTA (*que ha sentit al Cigaleta*)

Què remuga aquest posturetes? Valdría més que se n'anés amb els seus, que d'ençà que corren per aquí sembla que no més ens rondin esperits dolents. (*Pel Tapat, que estona fa que dorm.*) I aquell, mira com subinya! Ai: la Mare de Deu, quina gent!

EL SALOMA

Deixa-l dormir, dòna, que dorm la carpanta.
(*El Tapat badalla.*)

EL CIGALETA

Ai! Ni mai que la meva gent fos com la vostra!

LA XIVET

Ah! Sí? I doncs, per què'm cameles?

EL CIGALETA

Perquè una flor fa bonic encara que sigui en mitg d'un femer.

EL SALOMA

Aixís te puguis jalâ una pul, que la nostra gent es ben honrada. Als nostres no'ls treuen per lladres.

EL CIGALETA

Això d'honrats, jo no puc pas dir-ho.

LA XIVET

I per què, no pots dir-ho?

EL CIGALETA

Hi ha coses que fan vergonya tornar-les a dir.

LA XIVET

El dimoni se't pugui menjar el fetge!

EL CIGALETA

Per tu va, ja que garibeles tant!

EL SALOMA

Mira ben be'l que dius, perquè d'un cop de cat et rompré el garó!

LA DADATTA (*menaçant-lo*)

Ta mare dèu ser la deshonrada.

EL CIGALETA

Per mos mulés, no'm toqueu la mareta, que si el batu se n'entera's cansarà de fer desgracies.

EL SALOMA

Tant de tu com dels teus, no'n tinc ni pera començar; mala gentota! Fuig d'aquí! ho sents? Fuig!

EL CIGALETA

Ai, Xivet, que'l teu pare'm treu!

LA DADATTA

I jo també! Mala fi fassis! que sou la desgracia de tots nosaltres! Gent borratxa! Xerraires! Bruixots! Ai! que de pensar-hi, jo m'esgarrifo de fred!

EL CIGALETA

Jo no dic res! Es el Bordet!

EL SALOMA

El Bordet, dius? Aixís el butxí li talli el garó! I què t'ha dit, aquell maleit? Aixís un goç rabiós el mossegui al sortir de casa seva, i un tren el fassi en trenta mil troços. Digues?

LA XIVET

Ai, el mal home! Aixís se pugui veure rosegat de formigues, que ell me va dir que tu, no més me volíes per fer-me fugir dels batus.

EL TAPAT (*tot estirant-se i badallant*)

Què fem? Que no hem de jalâ, avui?

EL CIGALETA (*anant-se'n tot determinat*)

Jo m'atxalo a dir-ho al meu batu.

EL SALOMA

I jo a buscar aquell porc del Bordet, per obrirlo de dalt a baix com un esparritxó!

ESCENA V

LA DADATTA, LA XIVET I EL TAPAT

LA DADATTA

Ho veus, filleta, com són mala gent?

LA XIVET

Sí, mare; però jo me l'estimo; sab tant de cantar!

LA DADATTA

De cantar menjaras. Són gent que no estimen. Que no veus que sempre van de poble en poble?

LA XIVET

Això es el que jo voldría!

EL TAPAT

Però, ont es el Saloma? Jo tinc gana.

LA DADATTA

Mira si al calaix de la taula hi ha un troç de manró,

EL TAPAT

Què dius, Dadatta?

LA DADATTA

Cada dia sou més sord.

EL TAPAT

I tinc més gana.

LA XIVET

(*busca pel calaix de la taula i treu un troç de pa*)

Teniu, mentres tant.

EL TAPAT (*bo i menjant*)

Ont es el Saloma?

(*La Dadatta amida puntes amb una mitja cana.*)

LA XIVET

Ha sortit. Ha anat a buscar el Bordet.

EL TAPAT

Potser portarà algun xuquelet, que'ns vindrà be, perquè estem najabats.

LA DADATTA

No sé què li pot haver dit, aquell escaldat.

LA XIVET

Ai, quina pena tinc.

ESCENA VI

ELS MATEIXOS, MÉS EL PATRACS

EL PATRACS

(*des de la porta del carrer fa un xiulet*)

Ei, bona gent! Que heu vist el Cigaleta?

LA DADATTA

Ni mai, que l'haguessim vist.

EL PATRACS

Ai, la dòna! Prou camela la vostra filleta!

LA DADATTA

Que'n cameli una dels vostres.

EL PATRACS

Sort que'n vulgui, que el seu batu té una culebra plena de dobles de quatre, totes d'or, i més de sis caps de bestiar, que no baixen de cinc unces, mal venuts. Això es el que us dic, que es el caló més barbaló de tots nosaltres.

LA DADATTA

Si es ric, que se'ls guardi, que jo'm guardaré la moça.

LA XIVET

Mare, que jo me l'estimo.

EL PATRACS

Si ve, digueu-li que el seu batu l'espera. Avant.

LA DADATTA

Te'n vas, ja, Patracs?

EL PATRACS

Sí, m'atxalo a fer unes quartilles a casa d'uns senyors que el cotxero es amic meu.

LA DADATTA

De totes maneres, si veus el Cigaleta, digue-li que s'ha deixat el bastó!

(*El Patracs se'n va.*)

EL TAPAT

Què vol aquest?

LA XIVET

Busca el Cigaleta.

EL TAPAT (*anant-se'n*)

Jo me'n vaig a la taverna, a veure si trobo el teu batu.

ESCENA VII

LA DADATTA, LA XIVET I EL BORDET

LA DADATTA

Ai, l'home; no calla mai.

EL BORDET (*des del portal*)

Ei, ont són els homes d'aquesta casa? (*Les dònes no contesten; fan mala cara.*) Mestressa! Tu, moça, ont tens aquell lleganyós?

LA XIVET (*sense mirar-se'l*)

A tu't buscava el pare.

LA DADATTA (*amb malicia*)

Espera-t, que potser vindrà.

EL BORDET

Ca! No puc! Me'n vaig a la taverna a menjar, que es tard. Què? que tant mateix te n'aniras amb aquell xavó? I vos, ja cal que vigileu; no us en fieu d'aquesta gentota!

LA XIVET
(*no podent dissimular el seu enuig*)

De tu, no'ns hem de fiar, poca-vergonya!

EL BORDET

Ai, la noia! Què dius, ara? Perquè m'ho dius això?

LA XIVET

Perquè ets un crestets, que més valdría que vigilessis la teva busní, que sempre està amb el Xinxarrín!

EL BORDET

Jo, crestets? Si no'n vinc de mena. Tu ets una mala sort.

LA DADATTA (*molt excitada*)

I tu un mal home. Aixís un cranc te rosegui la llengua!

EL BORDET

Ai, per mos morts, i com me maleeix la donota, que no sé com no us desfaig a mossegades. Ai, jo'm perdría, però us n'heu de recordar.

(*Se'n va tot determinat.*)

ESCENA VIII

LA DADATTA I LA XIVET

LA DADATTA

Sí, ves-te'n a l'infern!

LA XIVET

Aixís te trenquis el cap a la primera ensopegada!

LA DADATTA

Digues: ont dèu ser ton pare. Veus, si hagués sigut aquí?

LA XIVET

Ja us podeu pensar ont dèu ser. A la taverna, i allí, distret, bevent, no dèu pensar en res.

LA DADATTA

Ai, potser que m'hi arribés, que aquest bord no'l maltractés i no tinguessim un disgust.

LA XIVET

Ai, sí, mareta; aneu-hi, que'l batu'n faría una!

ESCENA IX

LES MATEIXES, MÉS LA VEÏNA PRIMERA

(*La Dadatta va pera sortir, i al portal troba una veïna.*)

VEÏNA PRIMERA

Aont vas, Dadatta?

LA DADATTA

Me'n vaig fins a la taverna, per si trobo el meu rom, perquè estem passant unes tribulacions...

LA XIVET

Ai, aneu-hi, mareta!

VEÏNA PRIMERA

Ai, no'n sabía res. Aneu, aneu. (*La Dadatta desapareix.*) I què us passa, Xivet?

LA XIVET

Males volences.

VEÏNA PRIMERA

Ai, sí! es la diada. Per això he comprat quatre ciris i dues quartes d'oli per cremar.

LA XIVET

Potser sí, que ho fa la diada.

VEÏNA PRIMERA

Cada any, filla, cada any passa el mateix. Recorda-t de la mort del pobre Llari; i el Garuldo, per aquella maledicció de la gitana andalusa, veies, també, quina mort no va fer. Són diades molt tristes.

LA XIVET

Ai, Deu meu! qui sab què'ns passarà!

VEÏNA PRIMERA

Crema força cera i oli, i no tinguis por. Cap al tard, te poses trista. Resa pels morts, que es la diada que's revengen més.

LA XIVET

Quin fred tinc, Mòsquita!

VEÏNA PRIMERA

Són ànimes que ronden.

ESCENA X

LES MATEIXES, MÉS EL CIGALETA

LA XIVET

Sentiu? Xiula!

VEÏNA PRIMERA

Qui, xiula?

LA XIVET

Ell, el Cigaleta!

VEÏNA PRIMERA

Ai, filleta, quina pena'm fas! No són gent de la nostra casta.

LA XIVET

No ho digueu això. (*Apareix el Cigaleta.*) Mireu's-el! Entra, entra, que no hi són els batus.

EL CIGALETA

Mala negada fassin les males llengües!

VEÏNA PRIMERA

Ai, fillet, que fa més mal una mala llengua que un bon xurí! Me'n vaig a buscar cafè.

LA XIVET

Us en 'neu, Mosquita? Veniu al vespre.

VEÏNA PRIMERA

Sí, a entrada de fosc vindrem amb la Carí i la Palalets. Elles també portaran cera i oli.

EL CIGALETA

Ai, quina diada més trista!

VEÏNA PRIMERA

Adeu, moceta; adeu, Cigaleta.

EL CIGALETA I LA XIVET
(*simultaniament*)

Adeu. (*La veïna surt.*)

ESCENA XI

La Xivet i el Cigaleta

EL CIGALETA

Ont són els teus batus?

LA XIVET

A buscar el Bordet per arrencar-li la llengua, i tu'n tens la culpa. Què'n tens que dir de mi?

EL CIGALETA

Que fas cara a tots els gitanos.

LA XIVET

Ai, pobre de mi, que jo no he conegut mai l'orgull.

EL CIGALETA

Però s'ha de conèixer la vergonya. Després diuen.

LA XIVET

I que diguin!

EL CIGALETA

Doncs, no. No han de dir res, ho sents? no han de dir res. Nosaltres no ho som així. No'ns escol-

tem els entravessats, i tu te'ls escoltes encara que siguin romandinats.

LA XIVET

Jo m'escolto a tothom sense mala idea! Per la salut dels meus morts, que es la veritat!

EL CIGALETA

Vina amb nosaltres. Nosaltres cantem sempre; fugim per terres noves.

LA XIVET

Canta, cuita; canta-m una cançó de les teves.

EL CIGALETA

Es mala diada.

LA XIVET

Així no cantis, no; potser ens vindría una desgracia.

EL CIGALETA

Vina, que tindrem tenda per nosaltres dos. Jo't cantaré tot el dia, i sentiras cantar els nostres; cap al tard, quan el sol se mor, cantem com calandries, i segons ont ets, al mitg d'un bosc o prop d'un camp, sentiras com les ànimes responen als nostres cants; i es que'ns escolten.

LA XIVET

Vols dir que'ns-e senten?

EL CIGALETA

No dic jo. Si acabes la cançó i sents una veu fonda com si t'escarnís.

LA XIVET

Me faría por.

EL CIGALETA

No ho creguis. Molta alegría, perquè jo m'estaría al teu costat. Te recordes de la Consuelo, que va morir cantant?

LA XIVET

Diuen que després de morta encara se sentía la cançó!

EL CIGALETA

Jo la vareig sentir!

LA XIVET

Sí?

EL CIGALETA

Ja ho crec. Ella s'estava cantant fòra de la tenda, perquè'ls altres teníen por de la mestralada, que feia reblincar els arbres, que les branques tocaven a terra, quan d'un plegat va caure la paret. Ella va morir a l'acte, i el vent se'n va endur la cançó, que se sentía lluny com si la seva ànima fugís amb l'últim cant.

LA XIVET

Pobreta! Tan hermosa!

EL CIGALETA

Avui li cremarem cera! Com t'estimo!

LA XIVET

I jo, com te vull! Jo vindría amb tu, encara que fos a l'altra banda del món.

EL CIGALETA

Jo no't deixaría mai. Vindras?

LA XIVET

Casada!

EL CIGALETA

Tant se val casada com fugitiva!

LA XIVET

Es que'm puc casar, perquè soc honrada. T'ho juro pels meus morts.

ESCENA XII

ELS MATEIXOS, MÉS LA DADATTA I LES VEÏNES PRIMERA, SEGONA I TERCERA

LA DADATTA

(*entrant tota esverada, cridant*)

Noia: filla meva, el teu batu potser es mort.

LA XIVET

Però, què dieu, mare?

LA DADATTA

Tal com ho sents, filla meva. (*Excitada.*) Diuen que se n'han anat amb el Bordet. S'han desafiat! Reina del cel!

EL CIGALETA

Cap aont han anat?

LA DADATTA

A la cadena. Ves-hi: potser hi seras a temps. Avisa la gent; però que la justicia no se n'enteri.

(*El Cigaleta se'n va corrent.*)

ESCENA XIII

LES MATEIXES, MENYS EL CIGALETA

LA XIVET (*plorant*)

Ai, mare! Aquell mal home! Ai, que'ns el matarà!

LA DADATTA

No m'ho diguis, filleta, que be prou m'ho penso que tindrem un disgust.

(*Al sentir els plors, entra la veïna segona.*)

VEÏNA SEGONA

Què són aquests plors? Vaia una manera d'uribinyâ! Què us passa? Què teniu?

LA DADATTA

Cuita! Avisa al teu rom que vagi a la cadena. El nostre home i el Bordet han sortit desafiats.

VEÏNA SEGONA

El meu era a la taverna; pots pensar que entre tots no'ls deixaran pas fer mal.

VEÏNA PRIMERA

Què teniu? Ai, quina diada!

(*La veïna tercera mira i no diu res. En Patracs arriba tot esverat i des del llindar pregunta:*)

ESCENA XIV

LES MATEIXES, MÉS EL PATRACS

EL PATRACS

Que no són aquí?

LA DADATTA

No. Ves-hi corrent, que no's perdin.

EL PATRACS

Després diuen que no més som nosaltres que'ns barallem.

(*Se senten crits, que's van acostant. A la porta del carrer s'hi reuneixen molts gitanos homes, dònes, molta quitxalleta, els quals, pels moviments que fan, descriuen que s'acosta algún aconteixement. Encara la Falaga no arriba al llindar, que la quitxalla ja entra a l'escena, es dir, a l'interior de la barraca, quan tot d'una compareix la Falaga, sostinguda per tres o quatre gitanos, els quals l'aguanten amb molt d'esforç. Darrera d'ella un gran seguiment de gitanos. La Falaga, escabellada i amb rastres de sang a la cara, està com embogida, fa esforços per deslliurar-se, buscant ensems a la Dadatta i a la*

Xivet. La Dadatta està a la part oposada de la porta, extranyada i esverada pel remoreig de la multitut.)

ESCENA XV

ELS MATEIXOS, MÉS LA FALAGA I LA MULTITUT

LA DADATTA (*cridant*)

Què es aquest escàndol? Què es aquest brugit?

LA XIVET

Ai, que deuen dur el pare ferit.

EL PATRACS

Calleu, que la justicia se'n pot enterar, calleu. (*Barrejant-se entre la multitut, els recomana que no fassin tant esvalot.*)

LA FALAGA (*amb veu excitada*)

Ont es aquesta mala sort? Ont es la bruixa maleida? (*Al veure la Dadatta, fa una estremitut per tirar-se-li al damunt. Naturalment, els altres la contenen.*) Deixeu-me anar, que la vull fer a troços. Així un cranc et rossegui el fetge, mala llumí!

(*La multitut, a cada maledicció, fa un remoreig d'aturdiment.*)

LA DADATTA (*excitadíssima*)

Encara gosa a cridar, la mala sang?

LA XIVET

Així morissis de rabia!

LA FALAGA

(*que encara no havía vist a la noia, que es a l'altra part de l'escena, això es, oposada a la mare*)

Calla, tu, mala engendrada! Filla de mala casta! Així te tornis cega d'un raig d'oli bullent!

LA XIVET (*aturdida*)

Oh, mare, quina maledicció!

LA DADATTA

Maleeix la teva casta, mala dòna. Dòna del dimoni. (*La multitut remoreja.*)

LA FALAGA

La meva raça? Renegada! Entravessada! Maleida! Que no més escampes la maldat! Però't juro, pels meus morts, pels meus batus, que cauran damunt teu totes les desgracies. Les vibres (*Un crit de consternació en la multitut.*) t'han de devorar en vida, com jo't devoraría, si'm deixessin anar. Què dius, ara? (*Amb sarcasme.*) Contesta! Qui pagarà la vida del meu home, si es mort pel teu? Eh? Contesta, dòna de mala niçaga! Qui'm pagarà el mal que'l meu home m'ha fet per la

vostra mala llengua? Calleu! (*Dirigint-se a la multitut.*) Mireu's-la! Mireu's-la! Talment veig com els mals esperits l'enrotllen, volent endur-se-la! Sí, sí! Endueu's-la, que rondi morta pels cementiris! Que sofreixi, després de morta, mil vegades més del que ella ha fet sofrir a la bona gent de la terra!

(*Deslliurada d'un braç, tira sal damunt de la mare i de la filla. La multitut fa un remoreig d'esglai. A la Xivet, que mentres la Falaga els maleïa estava ja molt nerviosa, li ve un atac d'histerisme.*)

LA DADATTA

(*apercebuda de l'estat de la noia, fa uns quants crits*)

Filla! Filla meva!

LA FALAGA

No cridis, que són els mals esperits que se la volen endur. (*Els uns aguanten la noia, que amb fortes convulsions se reblinca per terra. La Dadatta fuig cap a l'habitació.*) Mireu com fuig! La por t'empaita!

VEÏNA PRIMERA

Feu-li tres creus al pit!

VEÏNA SEGONA

Fulles de llorer beneides!

VEÏNA PRIMERA

Aneu-les a buscar!

VEÏNA TERCERA

Porteu aigua beneita!

LA DADATTA (*torna amb un Crist*)

Poseu-li el Crist al damunt.

LA FALAGA

No cal que li feu res, perquè no li passarà fins que hagi purgat el mal. (*A la Dadatta.*) A tu, que la cara se t'arruga de tanta maldat; que't cauran les dents de tanta mentida; que talment sembla que t'hagis alimentat de besties verinoses. (*Amb tanta força com pot.*) Mala serpota!

(*La multitut se remou esverada.*)

EL PATRACS (*amb súplica*)

Falaga, no siguis així! Mira que'ns fas entristir a tots! Calma-t! Pensa en la diada!

LA FALAGA

Mentres aquestes dònes siguin vives no callaré mai!

(*La noia es conduida a pes de braços a l'habitació. La Dadatta ha encès un ciri i l'ha posat a l'esgraó, i, agenollada, resa. La Falaga, estabornida de tant cridar, s'està ajeguda a terra, voltada de tots els que la guarden.*)

ESCENA XVI

ELS MATEIXOS I EL CIGALETA, MENYS LA XIVET

EL CIGALETA (*arriba esbufegant*)

La justicia els ha empaitat. Fugíen com cavalls desbocats. Saltaven pels camps el Bordet, el Saloma i tots els demés que hi havíen anat perquè no's barallessin. Ont es la Xivet?

EL PATRACS

Es allí dintre. La Falaga li ha tirat una maledicció, i sembla que tingui els mals esperits.

EL CIGALETA

Falaga! (*Ploriquejant.*) Falaga! Que es la noia que jo tant estimo! La que per ella daría la meva vida! Treu-li la maledicció!

LA FALAGA

No, no l'estimis, que es dolenta: no la vulgis. Fuig-ne d'aquesta casa, que són gent del dimoni.

EL CIGALETA

No, Falaga! Pels meus batus, per allò que més estimis, treu-li la maledicció!

LA FALAGA

Fins que torni el meu home i el remordiment li fassi demanar perdó.

EL CIGALETA

Falaga! (*Suplicant.*) Que jo l'estimo! Digueu-li! (*Als demés.*) Tu, digue-li! (*Anant ont la Dadatta resa.*) La dòna, ont es la vostra filla?

EL PATRACS

Ara ve el Tapat.

(*Entra el Tapat.*)

ESCENA XVII

ELS MATEIXOS, MÉS EL TAPAT

(*Tothom se remou molt ràpidament i amb ansietat.*)

EL PATRACS

Què sabeu?

VEÏNA PRIMERA

Ont són?

VEÏNA SEGONA

Què ha passat?

ALGUNS

Dieu! Cuiteu!

EL TAPAT

Són a fer un jurament.

LA FALAGA

I el meu home, que es mort?

EL TAPAT

No vindran encara.

LA FALAGA

Anem-se'n d'aquí! Porteu-me al costat dels meus fills, que vull plorar amb ells!

(*De la cambra de la malalta entren i surten veïnes.*)

EL CIGALETA

(*a la Falaga, que ja se'n va*)

Falaga, treu el mal de la noia!

LA FALAGA

(*anant-se'n; l'ajuden a caminar*)

Adéu; fins que torni el meu home.

(*Els demés segueixen la comitiva.*)

EL PATRACS

(*a l'orella del Tapat*)

Aneu a veure si els trobeu.

EL TAPAT (*sortint*)

Ara me n'hi vaig.

ESCENA XVIII

LA DADATTA, EL CIGALETA, EL PATRACS I LES VEÏNES

EL CIGALETA

Patracs, no't pots pensar lo que pateixo. Quines ganes tinc de fugir d'aquesta ciutat! Quines ganes tinc d'anar-me'n altra vegada per les carreteres.

EL PATRACS

A trepitjar pols blanca?

EL CIGALETA

Sí, i trepitjar els terroços; caminar per les montanyes; fer tenda per fòra dels pobles!

EL PATRACS

I pispar de nits!

EL CIGALETA

No més per menjar! Pel viure! Quan no hi ha altra cosa, què vols fer?

EL PATRACS

Allò que es al món es de tots! La qüestió es no fer cap mal a ningú i cujavar tant com se pugui, perquè'ls busnós no's mereixen altra cosa que ser enganyats!

EL CIGALETA

(*a la veïna que surt de la cambra de la noia*)

Què fa la Xivet?

VEÏNA PRIMERA

Està molt més tranquila, però's veu que té el mal a dintre, perquè de tant en tant fa unes extremituts!

EL PATRACS

Una malevolença costa molt de curar.

EL CIGALETA

El Bordet té la culpa de tot, i si la seva dòna no treu el mal de la noia us juro per la meva salut que la mataré.

EL PATRACS

Ai, no fassis juraments per la salut!

VEÏNA PRIMERA

(*entornant-se'n a la cambra*)

Deu te podría castigar!

EL CIGALETA

Dadatta! Dadatta! Esteu aturdida!

LA DADATTA

Sí, fill meu; no més veig que coses esgarrifoses!

EL PATRACS

Distreieu-s, dòna; digueu l'oració.

LA DADATTA

Ja l'he dit més de dèu vegades.

EL PATRACS

Aixís no us cal tenir por. Es que també teniu de saber una cosa, que potser, en tants anys que teniu, encara no la sabeu. Quan una persona't té quimera i't tira una maledicció, perquè ella's pensa que li has fet un mal i no li has fet, aleshores la maledicció's torna contra d'ella.

LA DADATTA

I si l'hi has fet sense pensar o ha sigut una cosa sense malicia?

EL PATRACS

Aleshores la maledicció no té tota la força del que la tira, i això que ha passat aquí no es altra cosa que quimeres de families.

LA DADATTA

I aquells homes, què hauran fet?

EL CIGALETA

Res, Dadatta! Hauran fet jurar al Bordet, i jo crec que haurà jurat sense empassar-se'l jurament, perquè fins aquí ell no va dir res que pogués fer cap mal a la noia. Però, com que vos vareu maleir la seva casta, i cada hu se sent dels seus...

LA DADATTA

Es veritat, fill meu! Tu vols la noia?

EL CIGALETA

Com no l'haig de voler, tant hermosa? Per ella daría la meva vida. Deixeu-me-la endur, Dadatta!

LA DADATTA

Si no hi ha cap desgracia i el seu batu ho vol, us podeu casar, perquè la noia es molt bona, i sé que no hem de passar cap afronta.

EL PATRACS

Ja ho crec! Es tant hermosa com honrada. Sabs què pots fer? Ves a buscar el teu batu, que, pobre home, dèu estar a la tenda més espantat!

EL CIGALETA

Els meus batus no volen que'm casi amb cap dòna que no sigui de la nostra terra.

EL PATRACS

Tu deixa-t de coses, ves-lo a buscar amb una

excusa; li dius que val més que passi aquesta nit aquí. Li dius que pot venir un mal temps.

EL CIGALETA

An ell sí que tant li fa, el temps! Hi vaig, Dadatta?

LA DADATTA

Sí, ves-hi, que si ell torna sà, ja ho arreglarem.

EL PATRACS

No ha de tornar! La nostra gent mai ha tingut malicia.

EL CIGALETA

Abans deixeu-me entrar a veure la noia.

LA DADATTA

No! Reina del cel! Que ni goso acostar-m'hi! Apa, ves a buscar el teu batu.

EL CIGALETA

Salut! Que en quatre salts soc aquí altra vegada! (*Va per sortir i torna, cridant:*) Dadatta! Dadatta! El Saloma ja torna!

LA DADATTA (*aixecant-se*)

Que ve ferit?

EL PATRACS

(*que s'haurà apropat a la porta, mirant els que venen*)

Ca, dòna! Si ve més tranquil que un gínjol!

(*Al defòra se sent la remor dels que venen.*)

EL CIGALETA (*anant-se'n*)

Vaja, dòna, ja'l tenim aquí; tant que us pensaveu que no tornaría!

ESCENA XIX

LA DADATTA, EL PATRACS, EL SALOMA I LA VEÏNA PRIMERA

EL SALOMA

(*entra i, des de la porta, diu:*)

Que ja teníes l'alegría de ser viuda?

LA DADATTA

Ai, mal home! No diguis això, que m'has costat més llàgrimes!

EL PATRACS

Ah, sí que ha plorat la dòna!

VEÏNA PRIMERA

(*que ha entrat darrera del Saloma*)

Com que no n'hi havía pera menos!

EL SALOMA

Ont es la noia?

LA DADATTA

Es allí dintre. Està com esperitada.

EL SALOMA

Què dius, ara? Ont es?

LA DADATTA

No, no hi entris pas.

EL PATRACS

Deixeu-la estar tranquila.

VEÏNA PRIMERA

Sí, val més! Ja està molt més assossegada.

LA DADATTA

D'una maledicció que li ha tirat la Falaga. I ha promès que fins que'l seu home s'empenedeixi del que li ha fet no li treurà el mal.

EL SALOMA

El seu home ja ha fet el jurament. Era ignocent de tot.

EL PATRACS

Ha jurat?

EL SALOMA

Es tant com si hagués jurat.

EL PATRACS

Bona diferencia hi ha!

VEÏNA PRIMERA

Calla, tu! Encara no n'hi han hagudes prous, de qüestions?

EL SALOMA

Deixeu-me entrar a veure la noia!

LA DADATTA

(*amb els braços oberts perquè no hi entri*)

Et dic que no hi entris!

EL SALOMA

Es ma filla! Jo vull entrar-hi!

LA DADATTA

No! Per allò que més vulguis d'aquest món, que si hi entres pot venir-nos una desgracia!

EL SALOMA

Que vinga'l que's vulga! Que no hi ha res al món que jo m'estimi tant com la meva filla! Ont es aquell xavó?

EL PATRACS

Es a buscar el seu batu.

EL SALOMA

Vaja, ja no puc més! Vaig a veure la noia, encara que s'obri l'infern!

(*Dona una empenta a la mare, la qual queda*

aturdida a terra, i els altres estan amb expectació esperant què succeirà.)

LA DADATTA

Aneu a buscar la Falaga! Digueu-li que vinga a treure el mal que ha donat a la noia. (*A la veïna.*) Tu, arriba-t'hi! Aneu, algun de vosaltres! Digueu-li que tot el mal que desitja per la noia me'l dongui a mi! Digueu-li que aquí hi ha una mare que plora, com ploraría ella per un fill seu! Digueu-li que compliré tots els càstics que ella m'imposi! Que més m'estimaría sofrir el mal d'una ferida, que el dolor de veure-m la filla com me la veig! Digueu-li que soc mare i que ella també ho es!

EL PATRACS

Anem, gent! Anem-los a buscar; ja que'ls homes han fet la pau, que no pateixi ningú!

(*Surt el Patracs i uns quants l'acompanyen.*)

EL SALOMA

(*des del llindar de la porta de la cambra*)

Dadatta, entra, que la teva filla't crida!

LA DADATTA

No... de cap manera, perquè la maledicció ha sigut pera totes dugues!

EL SALOMA

Aneu a buscar aquesta dòna!

LA DADATTA

Ja hi són!

LA XIVET (*des de dintre, crida*)

Mare, mare, veniu!

LA DADATTA

Oh, no, filla meva! Jo no puc acostar-me a tu, perquè estic maleida!

LA XIVET
(*ploriquejant i, des de dintre:*)

Mare!

EL SALOMA

Entra! Es ta filla! Si està tranquila!

LA DADATTA

No't recordes del que deia l'avia, que era de les dònes del seu temps que més coses sabía: la gent venía de tres dies lluny, amb els peus llagats, perquè ella'ls deslliurés dels mals esperits. I a les persones esperitades no deixava que ningú s'hi acostés, perquè deia que hi ha gent dèbila, que'ls esperits hi traspassen desseguida.

EL SALOMA

Per això jo no he deixat de resar l'oració; aquella oració que ella va ensenyar-me; la que deslliura de tot mal.

LA DADATTA

Si la Falaga no'ns treu això, aquesta nit anirem a cremar les llimones! Farem fum de llorer beneit!

EL SALOMA

La Falaga té molta força amb les malediccions! Per això volía anar-la a buscar pel jurament!

LA DADATTA

No hi ha cap més dòna que sàpiga tant com ella!

VEÏNA PRIMERA

Fa fer tots els juraments! Tant serveix pera fer jurar com pera curar tota mena de mals! Endevina els somnis com si llegís un llibre!

LA DADATTA

El llibre de la nostra avia, que ella'ns va robar!

EL SALOMA

Ens ha fet mal amb les nostres mateixes armes!

VEÏNA PRIMERA

Vet-aquí perquè sab tant!

LA DADATTA

I nosaltres, que perdem la casta, cada vegada serem més desgraciats!

ESCENA XX

ELS MATEIXOS, MÉS EL BORDET

EL BORDET (*des del llindar*)

Se pot entrar?

EL SALOMA

Entra sense permís, que aquesta es la casa de tots els nostres, siguin de la casta que siguin!

EL BORDET (*entrant*)

Què teniu, gent afligida?

LA DADATTA

El mal que la teva dòna'ns ha volgut!

EL BORDET

La dòna resa a casa, empenedida de la seva maldat, i com diu el ditxo de la nostra gent: «que qui mal dona, bo pot fer tornar», se prepara pera venir desseguida a deslligar-vos de tot mal pensament!

ESCENA XXI

ELS MATEIXOS, MÉS EL CIGALETA I EL BATU

EL CIGALETA I EL BATU (*simultaniament*)

Se pot passar?

EL SALOMA

Ben oberta es la porta i ben gran la teulada per aixoplugar-hi a tothom!

EL CIGALETA

Saloma! Vos que sou el més honrat, el més bo de tota la plana; vos que sou el pare de la dòna que es la única que estimo al món, vos demano que me la doneu per muller!

EL BATU

I jo també, us la demano! Ella serà la vida del meu fill, perquè sens ella ell no viuría! I tot quant tinc en or, que no es poca cosa, si be's mira, i tot quant tinc en bestiar serà pera ells!

EL SALOMA

No puc acontentar-vos fins que la noia estigui deslliurada.

EL BORDET

Sí, Saloma: ta filla serà deslliurada tan bon punt

la Falaga sigui aquí! (*S'acosta al portal.*) Veus! Ja es aprop del pati!

(*Tots els allí reunits queden extranyats; com que ja s'ha fet fosc, compareixen veïns i veïnes amb vestits negres. Els uns porten cassoles plenes d'oli que crema; els altres, ciris encesos, i també'n porten d'apagats, que'ls van encenent, un cop són a dintre. Les veïnes que ja cuidaven de la noia han posat molts ciris als esgraons de l'habitació, en forma, com es natural, que quedi pas per passar-hi el Saloma, que entra a buscar la noia. La Dadatta, tant bon punt veu a la Falaga, se li agenolla als peus i, plorant, li diu:*)

ESCENA ÚLTIMA

ELS MATEIXOS, MÉS LA FALAGA I LA MULTITUT

LA DADATTA

Mare dels teus fills, mata aquesta vella com si fos un animalot verinós, però salva-m la filla!

(*El Saloma apareix en el portal de l'habitació, portant sa filla, la Xivet, la qual va amb el cap baix, afligida. Darrera, una veïna porta un ram de llorer. Tots s'agenollen.*)

LA FALAGA

Filla de Saloma, cap rencunia't guardo! Que en nom de Deu siguis deslliurada!

EL CIGALETA

Saloma, me la dareu, ara?

EL SALOMA

(*tot baixant l'escala*)

Sí; passada aquesta diada, serà teva!

(*Ells dos s'abracen, però la Dadatta resta a terra, amb les mans tapant-se el rostre. Els demés, sense fer fressa, se combinen de tal manera que les dònes totes passen a un costat, com apilotades, i els homes a un altre. Uns i altres deixen a terra els ciris i les cassoles, que com més n'hi hagin millor.*)

LA FALAGA

(*adonant-se que la Dadatta està encara aturdida*)

I tu, dòna de Saloma, què fas, ploricosa? Perquè no abraces la teva filla?

VEÏNS

Plora!

LA FALAGA

Deixa els plors pera la gent de maldat i mira fixo al cel que'l bon Deu te guarda! (*Amb to cerimoniós.*) Deslliurada la filla, deslliurada la mare!

(*La Dadatta s'aixeca i abraça la filla, i una i altra agafen un ciri i's posen al lloc que'ls correspon. Entretant el Saloma, al bell mitg de l'escena i amb el seu aire respectuós, diu:*)

EL SALOMA

Ja que avui es la diada, resem tots pel bé dels nostres difunts, perquè siguin la pau dels vius en la terra. En nom del Pare, del Fill i de l'Esperit...

(*La multitut remoreja l'oració. El teló va caient a poc a poc.*)

TELÓ

OBRES DE L'AUTOR

	Pessetes
Coses vistes i coses imaginades (agotada).	
Fent memoria	3
Els oposats (agotada).	
De la ciutat vella (primera part).	3
Com comencen a patir	1
Sota Montjuic (agotada).	
La Xava (agotant-se).	3
Criminalitat típica local	1
Els jambus	1
Els zin-calós (Els gitanos) (segona edició) . .	1
La tasca	1
Entre gitanos	0'50
Aires del mar	0'50
L'abella perduda	0'50
El corb	1
L'Espanta	0'50
Muntanyes blanques.	2
En Terregada	0'50
La gitana verge	1

EN PREMPSA

A l'ombra de Santa María (novela).

Preu: una